

УДК 338.26:332.1(477)

М. Г. Судорзін,
аспірант, Академія муніципального управління

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ, РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Обґрунтовано систему та механізми формування, розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Визначено заходи здійснення соціально-економічної трансформації господарства регіону; уточнено й оцінено зовнішні ресурси.

The system and mechanisms of formation, development and implementation of socio-economic development. Determined implementation of socio-economic transformation of the region and to clarify and evaluate external resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ефективність функціонування і розвитку механізму регіонального управління визначається адекватною системою стратегічних засад регіонального розвитку, яка враховує складність і високу динамічність процесів, що здійснюється всередині і зовні регіону як соціально-економічної системи, та забезпечує участь у стратегічному процесі всіх зацікавлених сторін.

Постійна змінюваність конкурентних переваг потребує змін системи управління, насамперед, за допомогою впровадження стратегічних підходів до регулювання розвитку регіонів. Поглиблення процесів ринкових перетворень в Україні посилює залежність їх результативності від визначення перспективних цілей, стратегії досягнення та послідовності втілення, пропорцій розподілу ресурсів у економіці регіонів, динаміки їх довготривалої рівноваги.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та прикладні аспекти комплексної проблеми розробки і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку досліджено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, зокрема О.І. Амоші, Я.Б. Базиліюк, С.І. Бандура, М.П. Бутка, О.С. Віханського, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, М.І. Долішнього, В.І. Захарченка, Т.М. Качали, В.І. Куценко, А.С. Лисецького, А.Г. Мазура, Л.О. Мармуть, І.Р. Михасюка, В.І. Пили, Р.А. Фатхутдінова, М.І. Фащевського, Л.Г. Чернюк, Ю.П. Шарова, Х. Віссема, П. Друкера, Р. Коха, Г. Мінцберга, М. Портера, А. Стрікленда, А. Томпсона, Д. Траута, П. Уденберга та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— обґрунтувати систему та механізми формування, розробки та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону;

— визначити заходи здійснення соціально-економічної трансформації господарства регіону; уточнити й оцінити зовнішні ресурси.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз зовнішнього середовища в процесі формування стратегії розвитку соціально орієнтованої економіки регіону необхідний для виявлення сприятливих і несприятливих факторів розвитку (географічні, екологічні, демографічні, ресурсні, історичні й ін.). Системний аналіз можливостей і загроз зовнішнього соціально-економічного середовища дозволяє підсилити рівень реальності стратегічних планів. На основі кількісного і якісного аналізу економічного, соціального, екологічного й інституціонального зовнішнього середовища, в якому здійснюється соціально-економічна трансформація господарства регіону, уточнюються й оцінюються зовнішні ресурси, які можна залучити для прискорення процесу трансформації (фінансові, людські, природні, інституціональні). Аналіз ключових соціально-економічних параметрів зовнішнього середовища (динаміка ВВП, інвестиційний клімат, різноманітні ризики, інфляція, перспективи економічного зростання), порівняльний аналіз економічного розвитку аналогічних регіонів, регіональний бенчмаркінг дозволяють виявити найважливіші зовнішні фактори, що будуть впливати на реалізацію стратегії. Для України цікавим є досвід розвинених країн у формуванні інформаційного поля, що характеризує відносний розвиток регіонів країни. Так, у США одне з найбільш використовуваних джерел інформації — щорічна статистична карта штатів (Annual Report Card of the States). Вона готується некомерційною консультативною фірмою — Корпорацією по сприянню підприємництву (Corporation for Enterprise Development), що розташована у Вашингтоні. Усі штати класифікуються за десятками показників (від темпу зростання безробіття до рівня злочинності), а дані зводяться в індекси. Штати змагаються між собою за вище місце в статистичній карті [4]. Якщо їх відносна позиція зсувається вниз при черговому представленні щорічної статистики в квітні, то адміністрації штатів, звичайно, намагаються знайти шляхи поліпшення становища. Статистична карта дає кількісну оцінку на основі розрахунків чотирьох узагальнених індексів:

— економічної ефективності — зростання зайнятості, доходи, рівень бідності, екологічні й соціальні умови;

— ділової життєздатності — капіталовкладення, темпи появи і закриття підприємств, зростання торгового сектора;

— потенціалу зростання, який включає середній освітній рівень робочої сили, кількість досліджень, що проводяться у місцевих університетах, і розвиток інфраструктури;

— податково-фіскального показника, що вимірює вагу й обґрунтованість місцевих податків.

Хоча автор не є прихильником прямого перенесення досвіду США у вітчизняну практику, досвід розробки статистичних карт регіонів варто було б використовувати й у нас, адаптуючи його до української специфіки. Зазначені індекси можуть служити характеристикою не тільки соціально-економічних процесів у регіонах, але й ходу економічних реформ, трансформаційних процесів. Зрозуміло, що в жодного регіону не можуть бути високими відразу всі зазначені індекси, однак їх оцінка порівняно з іншими регіонами дозволить виявляти кращий досвід, який можна використовувати в майбутньому. Така статистична карта, що показує все різноманіття факторів, використовуваних у визначеному регіоні, може відігравати важливу роль у прийнятті економічних рішень щодо трансформації господарства регіонів України.

Досить новим і актуальним для вітчизняної економіки інструментом розробки стратегічних планів є визначення сильних і слабких сторін розвитку регіону. На етапі стратегічного планування "визначення сильних і слабких сторін регіону" аналізуються об'єктивні дані про такі ресурси регіону: людські ресурси; природні ресурси; економічні ресурси.

Найважливішою характеристикою розвитку соціально орієнтованої економіки є підприємницький клімат у регіоні, який служить індикатором рівня взаємодії бізнесу з місцевою адміністрацією. Про те, як місцеві органи підтримують розвиток бізнесу, можна судити за такими показниками: трудові відносини, податки і правила, що стосуються економічних суб'єктів, рівень і якість муніципальних послуг, інформаційні, транспортні та комунікаційні послуги для економічних суб'єктів, програми підготовки робочої сили, наявність агентства по регіональному розвитку.

Не менш важливим фактором розвитку соціально орієнтованої економіки регіону є динаміка розвитку мережі освітніх і дослідних ус-

танов. Як правило, освітні й науково-дослідні центри є не тільки джерелом висококваліфікованих кадрів, але й ініціаторами конференцій і семінарів, вони стимулюють різні інновації, що конкретизуються в підприємницьких проектах. Наукові й освітні установи стають важливим фактором не тільки підтримки розвитку бізнесу в регіоні, але й просування економічних реформ, трансформації господарства регіону в соціальне ринкове господарство [3, с. 211].

На жаль, в Україні не так багато регіонів з великим економічним потенціалом, що мають доступ до паливних ресурсів, сировини, капіталу, дешевої праці і містких місцевих ринків. Природно, що ці природні переваги в нових умовах будуть утрачати своє значення з розвитком нових інформаційних технологій, систем транспортування і телекомунікацій. Дослідження закордонного досвіду показують, що сучасний бізнес процвітає в тих регіонах, де можна залучити кваліфікованих працівників, де можливий доступ до сучасних засобів комунікацій, де створена сучасна інфраструктура ринку.

Для успішної реалізації стратегії трансформації економіки регіону в соціально орієнтовану важливо визначити регіональні переваги не тільки у виробництві матеріальної продукції, але, насамперед, у соціальній сфері, у сфері послуг. Регіон із соціально орієнтованим господарством повинен експортувати послуги суміжним регіонам, тому що виробництво послуг буде залучати ресурси і сприяти зростанню рівня і якості життя населення так само, як і виробництво матеріальних цінностей. Фінансові, страхові, консультаційні, аудиторські й інші послуги, послуги зв'язку, інформатики, освіти, медичні послуги — усі ці види економічної активності є і результатом функціонування, і фактором ефективного розвитку соціально орієнтованої економіки регіону.

Реалізація стратегії формування і розвитку соціально орієнтованої економіки потребує наукового аналізу можливостей використання наявних переваг регіону (розташування, близькість основних ринків, демографічні особливості, розвиненість інфраструктури). У процесі такого аналізу виявляються фактори конкурентоспроможності, що відрізняють даний регіон від інших, а також можливі нові фактори конкурентоспроможності, що піддаються формуванню в процесі управління економічним розвитком. У результаті формуються нові або виявляються нереалізовані регіональні переваги: розвинута ринкова інфраструктура, наявність комунікаційних ліній, безпека (особи-

ста і бізнесу), розвиненість інститутів, що підтримують бізнес, наявність кваліфікованих кадрів, сприятливі умови для інвестицій, збільшення кількості робочих місць у науко- та інтелектуальних галузях економіки [1].

На етапі формування соціального ринкового господарства розвиток регіональної ринкової інфраструктури стає одним з основних факторів трансформації господарства регіону в цілому: соціально-економічна трансформація залежить від того, наскільки ефективно функціонують і розвиваються в регіоні банківські, страхові, консультаційні, інвестиційні й інші інститути. Істотною перевагою соціально орієнтованої економіки є високий ступінь як особистої безпеки громадян, так і ведення бізнесу. Не можна розраховувати на залучення стратегічних інвесторів у регіон при низькому рівні безпеки. Цей висновок переконливо підтверджується закордонною практикою.

Одним з найважливіших факторів розвитку соціально орієнтованої економіки стає високий рівень кваліфікації регіональних кадрів. У остаточному підсумку, формування і розвитку соціального ринкового господарства регіону залежать від рівня кваліфікації працюючих у ньому людей, а це значною мірою визначається регіональною політикою в сфері освіти, якістю навколишнього середовища, динамікою рівня життя населення. Важливо, щоб нові робочі місця в регіоні були високооплачуваними, потребували високої кваліфікації і тим самим стимулювали б процеси підготовки і перепідготовки робочих кадрів і фахівців.

На стадії стратегічного планування соціально-економічної трансформації господарства регіону необхідний аналіз не тільки сильних сторін регіону, але й можливостей нейтралізувати слабкі або перетворити їх у переваги. Для цього необхідно скористатися методом SWOT-аналізу і на основі отриманих результатів обґрунтувати такі заходи [2, с. 189]:

- заходи для використання головних переваг регіону;
- шляхи подолання слабких сторін регіону;
- використання переваг регіону для запобігання загрозам;
- основні напрями зниження ступеня впливу слабких сторін на розвиток регіону.

Етап оцінки сильних і слабких сторін трансформації господарства регіону й аналіз його переваг дозволяє виявити:

- проблеми розвитку соціальної сфери регіону;
- проблеми, з якими стикається економіка регіону;

- конкурентні переваги;
- перешкоди на шляху до досягнення цілей економічного розвитку;
- регіональний, загальнонаціональний і міжнародний контексти та їх вплив на економіку регіону;
- обсяг і склад ресурсів, необхідних для здійснення стратегії трансформації економіки регіону в соціально орієнтовану ринкову економіку.

На завершальному етапі розробки концепції трансформації господарства регіону робляться остаточні висновки про соціально-економічні фактори, механізм і методи управління розвитком соціальної орієнтації, розвиток економіки регіону, місцеві особливості та особливості сучасного етапу розвитку вітчизняної економіки.

Приблизна структура концепції розвитку соціально орієнтованої економіки регіону може бути такою: цілі й задачі розвитку; принципи розвитку; фактори, умови і передумови розвитку; пріоритетні інструменти розвитку; механізми розвитку.

Як уже відзначалося, головною метою розвитку регіону, відповідно до принципів соціальної орієнтації стратегії, є забезпечення високої якості життя населення, формування сприятливого середовища життєдіяльності для нинішніх і майбутніх поколінь населення, створення базових інноваційних структур, які вже в найближчому майбутньому стануть фактором розвитку.

Принципами стратегії розвитку можуть бути, зокрема, такі: децентралізації і деконцентрації; партнерства; субсидіарності; мобільності й адаптивності; виділеної компетенції.

Фактори, умови і передумови соціальної орієнтації економічного розвитку детально розглянуті у фундаментальній праці [5, с. 334], тому немає необхідності на них зупинятися в даному контексті.

Пріоритетні інструменти розвитку: соціальна орієнтація стратегії розвитку; індикативні плани регіонального розвитку; регіональний маркетинг і бенчмаркінг.

Основні ресурси розвитку: матеріальні ресурси і наявні потужності; фінансові ресурси; кадрові ресурси.

Найважливіші механізми: нормативно-правовий; фінансово-економічний; організаційний.

Концепція розвитку соціально орієнтованої економіки регіону є основою для розробки плану конкретних дій. У сучасних умовах у

діяльності регіональної адміністрації, спрямованої на формування стратегії соціально орієнтованої економіки розвитку регіону, слід ширше використовувати нові управлінські технології.

ВИСНОВКИ

Стратегія визначає перспективу розвитку регіону як системи, що відповідно до зміни зовнішнього середовища виявляється в його конкурентній позиції, структурі системи цінностей, в особливостях мотивації і контролю персоналу управління регіоном. Стратегія регіонального розвитку — це спосіб, засіб досягнення намічених цілей, форма управління господарською діяльністю і територіальною організацією суспільства. Правильний вибір стратегії дозволяє сконцентрувати зусилля і ресурси на реалізації потенціалу економічного розвитку і тим самим забезпечити ефективний розвиток регіону в ринкових умовах. У ході розробки стратегії виявляються місце, роль і функції регіону в нових умовах господарювання, визначаються стратегічні пріоритети розвитку регіону в економіці, що трансформується, обґрунтовуються економічні, фінансові й організаційні механізми реалізації стратегії в новому інституціональному середовищі. При цьому стратегія розвитку окремого регіону повинна вписуватися в стратегію розвитку країни.

Література:

1. Зубець І. Регіональна політика: час дій // Україна і світ сьогодні. — 2009. — № 40. — С. 6.
2. Мазур А.Г. Управління в регіональних економічних системах: теорія, методологія і практика. — Вінниця: ТОВ "Консол", 2003. — 408 с.
3. Мельник А.Ф. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення. — Тернопіль: Економічна думка, 2003. — 608 с.
4. Слава С. Місцевий економічний розвиток: сучасні концепції та методи: Вибірковий огляд досвіду США в контексті умов України / С.Слава, Г. Грін. — Ужгород: Мистецька лінія, 2000. — 236 с.
5. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко та ін. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — Черкаси: Брама-Україна, 2006. — 760 с.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2012 р.